

Preventie van seksueel misbruik in de
kinderopvang

© 2012 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft dit rapport geschreven naar aanleiding van een bijeenkomst met de kenniskring “Preventie en signalering van seksueel misbruik in de kinderopvang”.

Dit rapport is digitaal te raadplegen via [www.nji.nl/dossier kinderopvang pedagogische kwaliteit](http://www.nji.nl/dossier_kinderopvang_pedagogische_kwaliteit)

Auteur(s)

Liesbeth Schreuder, Stefanie Abrahamse en Peter van der Linden

Voor aanvullingen, opmerkingen en vragen over deze publicatie kunt u contact opnemen met Liesbeth Schreuder, L.Schreuder@nji.nl

Met medewerking van: Carola Bodenstaff (Brancheorganisatie Kinderopvang), Jona Kiewiet (Stichting Kinderopvang Heerhugowaard), Suzanne Plaisier (BOinK), Lou Repetur (MOVISIE)

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon 030 - 230 63 44

Website www.nji.nl

E-mail info@nji.nl

Inhoud

Preventie van seksueel misbruik in de kinderopvang	1
Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Achtergronden.....	6
1.1 Feiten en cijfers.....	6
1.1.1 Kindermishandeling.....	6
1.1.2. Seksueel misbruik in de kinderopvang.....	6
1.1.3 Cijfers.....	6
1.2.1 Gevolgen voor kinderen.....	7
1.2.2. Gevolgen voor ouders	8
1.3 Plegers van seksueel misbruik.....	8
1.3.1 Pedofilie en pedoseksualiteit	8
1.3.2 Grooming: langzaam verleiden.....	8
1.4 De rol van kinderpornografie	9
1.4.1. Kinderporno maken.....	9
1.5 Behoeftes aan mannen in de kinderopvang	9
Hoofdstuk 2: Maatregelen.....	10
2.1 Beleidsvoornemens	10
2.2 Mogelijkheden voor preventie en signalering.....	10
2.3 Uitwerking 13 maatregelen	11
2.3.1 Zorgen voor een goede omgang met de seksuele ontwikkeling en behoefte aan intimiteit van kinderen.....	11
2.3.2 Zorgen voor een open aanspreekcultuur	12
2.3.3 Omgangsnormen vastleggen	13
2.3.4 Zorgen voor vier ogen, vier oren en transparantie.....	13
2.3.5 Strikte werving en selectie.....	15
2.3.6 Zorgen voor deskundig en stabiel personeel.....	16
2.3.7. Opnemen in kwaliteitszorg.....	17
2.3.8. Regels opstellen voor cameragebruik.....	18
2.3.9 Kinderen weerbaar maken	18
2.3.10 De rol van ouders versterken.....	19
2.3.11. Goed signaleren	20
2.3.12 Melden	22
2.3.13 Handelwijze na een melding van seksueel misbruik.....	23

Hoofdstuk 3: Plan van aanpak	24
3.1 Top-down.....	24
3.2 Bottom-up	24
3.3 Effectiviteit	24
3.4 Hulpmiddel bij het maken van een plan van aanpak	25
Hoofdstuk 4. Verder lezen over seksueel misbruik.....	26
4.1 Belangrijke documenten over kinderopvang.....	26
4.2 Literatuur voor beroepskrachten.....	26
4.3 Literatuur voor kinderen	28
4.4 Relevante websites.....	29
Geraadpleegde bronnen	30
Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding	31
Missie.....	31
Doelgroep	31
Producten	31
Meer weten?	31

Inleiding

Gebrek aan kennis over seksueel misbruik bestaat in de gehele jeugdsector. Ook handelingsverlegenheid speelt een rol: beroepskrachten weten niet altijd wat ze moeten doen als ze vermoeden dat een collega een kind misbruikt. Daardoor kan het misbruik lang onopgemerkt blijven. Dat bleek ook in een Amsterdams kinderdagverblijf, waar vele kinderen misbruikt werden (december 2010). Beelden daarvan werden bovendien als kinderporno via internet verspreid. Sindsdien wordt de noodzaak van preventieve maatregelen sterk gevoeld.

In dit rapport vindt u informatie over seksueel misbruik door medewerkers in kinderdagverblijven en de buitenschoolse opvang. Aan de orde komen onder andere de gevolgen voor de kinderen en de werkwijze van de plegers. Daarnaast vindt u 13 maatregelen om misbruik te voorkomen en te signaleren, met een plan van aanpak om de maatregelen in te voeren.

De informatie is afkomstig uit de kenniskring seksueel misbruik, georganiseerd door het Nederlands Jeugdinstituut. De kenniskring bestond uit beroepskrachten, opleiders, deskundigen en beleidsmakers uit de kinderopvang, en onderzoekers en deskundigen op het gebied van seksuele opvoeding, kindermishandeling en seksueel misbruik.

Wellicht wekt de informatie de indruk dat seksueel misbruik door medewerkers in de kinderopvang regelmatig voorkomt. Dat is niet het geval! Desondanks is het belangrijk om de juiste maatregelen te nemen, zodat de kans op seksueel misbruik zo klein mogelijk blijft. En ouders met een gerust hart hun kind aan de kinderopvang blijven toevertrouwen.

Hoofdstuk 1: Achtergronden

Hoewel de meeste mensen er niet aan willen denken: seksueel misbruik van kinderen bestaat. Dat dienen alle volwassenen onder ogen te zien, evenals het feit dat seksueel misbruik in hun omgeving kan plaatsvinden. Voor het nemen van de juiste maatregelen om misbruik te voorkomen is bovendien achtergrondkennis nodig. Die kennis kunnen managers van kindercentra ook gebruiken bij hun uitleg over de maatregelen aan de pedagogisch medewerkers en de ouders.

1.1 Feiten en cijfers

Seksueel misbruik van kinderen betreft alle seksuele aanrakingen die een volwassene een kind opdringt. Door het lichamelijke of relationele overwicht, de emotionele druk, of door dwang en geweld van de volwassene kan het kind die aanrakingen niet weigeren. Seksueel misbruik komt in allerlei vormen voor: het kind betasten, het kind dwingen tot orale bevrediging, en anale of vaginale penetratie. In ruimere zin valt ook het gedwongen toekijken bij masturbatie van een volwassene of seks tussen volwassenen onder seksueel misbruik.

1.1.1 Kindermishandeling

Seksueel misbruik is een vorm van kindermishandeling. Kindermishandeling wordt in de Wet op de Jeugdzorg omschreven als 'elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel' (art.1, sub m).

Meer informatie vindt u in het dossier Kindermishandeling van het Nederlands Jeugdinstituut en bij de Regionale aanpak kindermishandeling.

1.1.2. Seksueel misbruik in de kinderopvang

Seksueel misbruik door medewerkers in de kinderopvang komt weinig naar buiten. Waarschijnlijk komt het ook niet vaak voor; getallen hierover zijn niet bekend. De Amsterdamse zedenzaak is onderzocht door een onafhankelijke commissie, onder leiding van professor Louise Gunning-Schepers, voorzitter van de Gezondheidsraad. In het rapport van de commissie Gunning staat dat het aantal gevallen van seksueel misbruik door medewerkers van een kinderdagverblijf gering is in verhouding tot het voorkomen van seksueel misbruik in Nederland in het algemeen.

1.1.3 Cijfers

Uit onderzoek van Bakker en anderen (2009) blijkt dat 20 procent van de Nederlandse vrouwen en 4 procent van de Nederlandse mannen een vorm van seksueel geweld (exclusief kwetsende opmerkingen) heeft ervaren vóór hun 16e levensjaar. Uit een studie van Van IJzendoorn en anderen (2007) blijkt dat van alle soorten kindermishandeling seksueel misbruik het minst voorkomt. De onderzoekers schatten dat ruim 4 procent van het totale aantal gevallen van kindermishandeling duidt op seksueel misbruik. Dit komt neer op ongeveer 4.800 gevallen van seksueel kindermisbruik per jaar (1,3 per duizend kinderen). In 60 procent van deze gevallen gaat het om misbruik door een persoon die niet met het kind in één huis woont.

Kinderen lopen in de kinderopvang minder kans om seksueel misbruikt te worden dan thuis. De prevalentie van seksueel misbruik in de kinderopvang is 5,5 per 10.000 kinderen, terwijl de prevalentie voor seksueel misbruik thuis 8,9 per 10.000 kinderen bedraagt. Dit blijkt uit Amerikaans onderzoek van Finkelhor en collega's uit het eind van de jaren tachtig van de vorige eeuw.

Het betasten van de geslachtsdelen is de meest voorkomende vorm van seksueel misbruik in de kinderopvang. Dit blijkt uit een overzichtsartikel van Kelley uit 1994 over de kenmerken en gevolgen van misbruik van kinderen in de kinderopvang. Seksuele handelingen waarbij sprake is van penetratie worden ook vaak genoemd. Kinderen gaven ook vaak aan te zijn gedwongen om seksuele handelingen met andere kinderen te verrichten. Seksueel misbruik waarbij sprake was van pornografie kwam volgens Kelley ook voor.

1.2. Gevolgen van seksueel misbruik voor kinderen en ouders

De mate waarin een kind blijvende gevolgen ondervindt van seksueel misbruik is in de eerste plaats afhankelijk van de ernst en duur van het misbruik en de leeftijd ten tijde van het misbruik. Veel hangt verder af van de wijze waarop ouders en verzorgers met hun eigen gevoelens en die van het kind omgaan. Deskundige hulp is hierbij onmisbaar.

1.2.1 Gevolgen voor kinderen

Seksueel misbruik kan verschillende gevolgen hebben voor een kind:

- **Aantasting van gevoel van veiligheid**
Na seksueel misbruik is een kind meestal zijn basale gevoel van veiligheid en vertrouwen kwijt. Zijn omgeving bleek niet veilig en zijn ouders en verzorgers hebben hem niet kunnen beschermen. Het gevoel van onveiligheid wordt versterkt als hij onder bedreiging werd gedwongen tot geheimhouding. Het is van groot belang dat ouders en verzorgers zijn gevoel van veiligheid en vertrouwen in de bescherming door volwassenen teruggeven. Anders blijft het kind wantrouwend en onzeker in het leven staan.
- **Loyaliteitsconflict**
Een tweede gevolg kan zijn dat het kind kampt met een loyaliteitsconflict. De dader is vaak iemand die met positieve aandacht en warmte zijn vertrouwen gewonnen heeft, iemand van wie het kind houdt. Na het ontdekken van seksueel misbruik moet hij zijn liefde voor en vertrouwen in die persoon opgeven. De omgeving praat met afschuw over hem, waardoor het kind het gevoel kan krijgen dat hij een geliefd persoon verraden heeft. Het is dus van belang dat een kind niet gedwongen wordt zijn positieve gevoelens voor de dader op te geven.
- **Schaamte**
Vaak is er ook sprake van schaamte. Het kind weet dat het misbruik niet goed was, ook al begrijpt hij niet precies wat er gebeurd is. Daarom is hij geneigd het misbruik zo diep mogelijk weg te stoppen en er niet meer over te praten. Als dat gebeurt kan zijn verwerking stagneren en later in zijn leven tot problemen met relatievorming leiden.
- **Afkeer van zichzelf**
Volwassenen die als kind seksueel misbruikt zijn, beschrijven vaak hoe ze een afkeer van zichzelf hebben gekregen: ze hebben een negatief zelfbeeld en worden daardoor soms

depressief. Omgaan met deze schaamte, afkeer en de natuurlijke neiging tot verdringing vereist grote tact van de ouders en beroepskrachten die het kind helpen.

- **Verstoorde relatie met seksualiteit**
Een seksueel misbruikt kind komt met seksualiteit in aanraking op een leeftijd dat hetij daaraan geen behoefte heeft. Bovendien gaat het misbruik soms gepaard met dwang, geweld en pijn. Die nare ervaring kan op latere leeftijd leiden tot angst voor en weinig plezier in seksueel contact. Soms wordt seks in de beleving van het kind een vanzelfsprekendheid in contacten met volwassenen. Het is zijn vertrouwde manier geworden om aandacht en 'liefde' te krijgen. De relatie met seksualiteit kan dus op verschillende manieren verstoord worden.

1.2.2. Gevolgen voor ouders

Na seksueel misbruik van een kind gaat de eerste aandacht natuurlijk uit naar het directe slachtoffer. Daarnaast is het belangrijk om aandacht te besteden aan zijn ouders, broers en zussen en andere kinderen in de omgeving. Bij een incident op een kinderdagverblijf of school zijn alle ouders ongerust, wat zij wellicht overbrengen op hun kinderen. Voorlichting en gesprekken met de ouders zijn van groot belang om deze gevolgen te minimaliseren. Hierbij wordt vaak de GGD ingeschakeld.

1.3 Plegers van seksueel misbruik

Zowel mannen als vrouwen kunnen plegers van seksueel misbruik zijn. Mannen zijn veel vaker pleger dan vrouwen. Maar het idee dat alleen mannen kinderen seksueel misbruiken is onjuist. Ook vrouwen kunnen te ver gaan en volharden in ongewenste intimiteiten met kinderen. Daarnaast kunnen vrouwen fungeren als tussenpersoon voor het tot stand brengen van het contact.

1.3.1 Pedofilie en pedoseksualiteit

Als iemand zich seksueel aangetrokken voelt tot kinderen, spreken we van een 'pedofiel'. Pedofiele gevoelens hoeven niet te leiden tot seksueel misbruik. Wanneer de seksuele gevoelens wel worden omgezet in daden, spreken we van een 'pedoseksueel'. Pedoseksuelen zoeken vaak bewust naar (vrijwilligers)werk met kinderen. Maar ook zonder vooropgezet plan kunnen pedofielen kinderen gaan misbruiken. Dan kan gebeuren als de omstandigheden het misbruik makkelijk maken, bijvoorbeeld als een pedofiel zonder toezicht van anderen in de buurt is van kinderen. Pedoseksuelen beoordelen hun gedrag met kinderen overigens niet als misbruik maar als 'intimiteit' met kinderen. Zij zien het zelf niet als grensoverschrijdend gedrag.

1.3.2 Grooming: langzaam verleiden

De meeste pedoseksuelen gebruiken geen geweld om hun doel te bereiken. Veel potentiële daders hanteren een vorm van langzaam verleiden van de kinderen tot wie zij zich seksueel aangetrokken voelen. Dit wordt 'grooming' genoemd in de wetenschappelijke literatuur. Elementen in het grooming-proces zijn:

- het winnen van het vertrouwen van het kind;
- het bevoorrecht van het kind;
- het isoleren van het kind;

- geheimhouding en loyaliteit van het kind verzekeren;
- het verleggen van de grenzen.

Bij wat oudere kinderen gebeurt grooming ook steeds meer via een chatbox op internet. Ook daar wordt het kind langzamerhand verleid tot seksuele gesprekken of handelingen, waarmee hij later bovendien gechanteerd kan worden tot geheimhouding.

1.4 De rol van kinderpornografie

Kijken naar kinderpornografie is niet per definitie een risicofactor die leidt tot seksueel misbruik. Het kan een uitlaatklep zijn voor pedofielen. Kinderporno kan echter wel de drempel tot daadwerkelijk seksueel misbruik verlagen: dan zouden de beelden de daad legitimeren. Kinderporno wordt vaak verspreid via netwerken op internet en leidt zo tot contact met andere personen met een seksuele voorkeur voor kinderen.

1.4.1. Kinderporno maken

Het willen produceren van kinderporno kan een oogmerk zijn om werk te zoeken in de buurt van kinderen. De werkwijze van een werknemer die bezig is met het verzamelen van materiaal voor kinderporno is hetzelfde als voor het willen plegen van seksueel misbruik: langzaam zal hij het kind 'verleiden'. Daarnaast kan het veelvuldig maken van foto's en films een teken aan de wand zijn.

1.5 Behoeftte aan mannen in de kinderopvang

Sinds de zedenzaak in het Amsterdamse kinderdagverblijf zijn helaas veel goede mannelijke medewerkers vertrokken uit de kinderopvang. Ze voelen zich wantrouwend behandeld door ouders en soms ook door hun vrouwelijke collega's. Maar mannen zijn nodig in de kinderopvang: zij zijn belangrijke rolmodellen voor jongens. Jongens komen in het publieke domein (kinderopvang, basisonderwijs, clubs) nog maar weinig mannen tegen, terwijl ze mannen als voorbeeld nodig hebben om hun identiteit te vormen. Ook hebben mannen soms andere kwaliteiten in de omgang. Veel kinderen reageren positief op de pedagogische aanpak van mannen: hun activiteiten, humor en directe manier van communiceren.

Meer informatie vindt u op de website van pedagoog Lauk Woltring (www.laukwoltring.nl).

Hoe kan de kinderopvang mannen behouden? Een eerste vereiste is om serieus om te gaan met de onrust die ouders hierover kunnen voelen en hen aan het woord te laten. Daarnaast moet de organisatie een duidelijk beleid en goede argumenten hebben om mannen in dienst te nemen

Hoofdstuk 2: Maatregelen

2.1 Beleidsvoornemens

Naar aanleiding van de Amsterdamse zedenzaak heeft de onafhankelijke commissie Gunning uitgezocht welke maatregelen kinderdagverblijven kunnen nemen om seksueel misbruik door beroepskrachten te voorkomen en beter te signaleren. Het kabinet heeft de maatregelen als beleidsvoornemens overgenomen en samengevat in een beleidsbrief. De ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Veiligheid en Justitie hebben zes conclusies getrokken uit het rapport van de commissie Gunning:

- Een situatie waarin een groep kinderen op kinderdagverblijven lang alleen kan zijn met één volwassene, is uit oogpunt van veiligheid niet acceptabel.
- Signalen van seksueel misbruik moeten eerder worden opgemerkt en instanties moeten beter samenwerken.
- Het opleidingsniveau van de medewerkers en de formatieopbouw van een kinderdagverblijf moeten waarborgen dat medewerkers in staat zijn het kind veiligheid te bieden.
- De wervings- en selectieprocedures moeten strikter worden uitgevoerd.
- Het bestuurlijk toezicht maar vooral de handhaving door de gemeente moet met meer kracht ter hand worden genomen.
- In het belang van de veiligheid van kinderen moeten strengere kwaliteitseisen aan kinderdagverblijven worden gesteld. Ook moet herpositionering van de kinderopvang worden overwogen: niet uitsluitend gericht op de opvangfunctie, maar in de eerste plaats op de ontplooiing van het kind.

Bron: beleidsbrief ministers van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Veiligheid en Justitie, 11 juli 2011 .

2.2 Mogelijkheden voor preventie en signalering

De beleidsvoornemens hebben, met aanvullingen door de kenniskring seksueel misbruik, geleid tot concrete invulling door kinderopvangorganisaties. Ook de meldcode kinderopvang van de Brancheorganisatie Kinderopvang bevat concrete maatregelen. Hieronder vindt u een overzicht van dertien maatregelen die kinderdagverblijven kunnen nemen om seksueel misbruik te voorkomen, te signaleren en te melden:

1. Zorgen voor een goede omgang met de seksuele ontwikkeling en behoefte aan intimiteit van kinderen.
2. Zorgen voor een open aanspreekcultuur.
3. Omgangsnormen vastleggen.
4. Zorgen voor vier ogen, vier oren en transparantie.
5. Striktere werving en selectie.
6. Zorgen voor deskundig en stabiel personeel.
7. Opnemen in kwaliteitszorg.
8. Regels opstellen voor cameragebruik.
9. Kinderen weerbaar maken.
10. De rol van ouders versterken.
11. Goed signaleren.
12. Melden.
13. Handelwijze na een melding van seksueel misbruik.

De eerste twee maatregelen zijn meer algemeen van aard en gelden als basisvoorwaarden om de andere maatregelen goed te kunnen uitvoeren. Leidinggevende capaciteiten, coaching-capaciteiten en pedagogisch inzicht van de direct leidinggevende (de locatiemanager) zijn cruciaal voor het goed uitvoeren, op de agenda houden en bijsturen van de maatregelen. Voor invoering en integratie van de maatregelen in het kwaliteitssysteem van de organisatie kan de leidinggevende het beste een plan van aanpak maken. Van al deze maatregelen zijn er maar twee verplicht: het hanteren van een meldcode en het in huis hebben van een Verklaring omtrent gedrag. Dat wil zeggen dat de Inspectie Kinderopvang dat controleert. De andere maatregelen hebben de status van een advies. In sommige sectoren, zoals het onderwijs en de jeugdzorg, is het verplicht om kindermisbruik te melden als dat door een beroepskracht is gepleegd. Dit is (nog) niet het geval voor de kinderopvang. Meer informatie vindt u in een nieuwsbericht van maart 2011 op de website van JSO (Expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding).

2.3 Uitwerking 13 maatregelen

2.3.1 Zorgen voor een goede omgang met de seksuele ontwikkeling en behoefte aan intimiteit van kinderen.

Om seksueel misbruik te voorkomen is kennis over de normale seksuele ontwikkeling en uitingsvormen van kinderen belangrijk, evenals een positieve invalshoek bij de begeleiding van hun seksuele ontwikkeling. De angst voor (beschuldigingen van) seksueel misbruik kan anders leiden tot een negatieve houding ten aanzien van seksualiteit of een overreactie op gezonde vormen van seksuele nieuwsgierigheid van kinderen. Ook moeten kinderen niet de indruk krijgen dat seksualiteit iets is om bang voor te zijn.

De kennis over de normale ontwikkeling komt ook van pas bij de omgang met seksueel overschrijdend gedrag tussen kinderen onderling, een punt dat op de buitenschoolse opvang een rol kan spelen.

Communicatie over seksualiteit

Kennis alleen is niet voldoende. In het kindercentrum moet ook aandacht besteed worden aan het gemak waarmee medewerkers onderling en met de kinderen over seksualiteit kunnen praten. Vooral in de buitenschoolse opvang hebben pedagogisch medewerkers behoefte aan adviezen voor de omgang met seksuele uitingen tussen de kinderen.

Opnemen in pedagogisch beleidsplan

De wijze waarop de seksuele ontwikkeling van kinderen wordt begeleid, dient opgenomen te worden in het pedagogisch beleidsplan. Het is goed als de manager het pedagogisch beleidsplan gebruikt bij de bespreking van maatregelen tegen seksueel misbruik met de medewerkers en de ouders. Zo wordt voorkomen dat een afwijzende en angstige cultuur ten opzichte van seksualiteit gaat overheersen. De maatregelen mogen niet leiden tot minder intimiteit en warmte in de begeleiding van de kinderen, die voor hun welbevinden lichamelijke koestering nodig hebben.

Informatie voor ouders

Een gezonde omgang met seksualiteit ligt aan de basis van maatregelen om seksueel misbruik te voorkomen, te signaleren en te melden. Het is aan te bevelen om ook de ouders te informeren over dit beleid, bijvoorbeeld tijdens een ouderavond of in een nieuwsbrief of informatiegids.

Literatuur en training

Voor de bevordering van gezonde omgangsvormen met seksualiteit in een kindercentrum bestaan literatuur, websites, cursussen en organisaties. Bij het hoofdstuk “verder lezen” staan verschillende boeken, ook boeken die medewerkers met de kinderen kunnen bespreken.

Suggesties voor cursussen vindt u in de databank Na- en bijscholing en op de website van Bureau Kwaliteit Kinderopvang. Suggesties voor materialen en instrumenten om seksueel misbruik in vrijwilligersorganisaties en verenigingen te voorkomen vindt u op de website van de Vereniging Nederlandse Organisaties voor Vrijwilligerswerk (www.inveiligehanden.nl).

2.3.2 Zorgen voor een open aanspreekcultuur

Een open aanspreekcultuur betekent dat medewerkers zich vrij voelen om elkaar aan te spreken op grensoverschrijdend gedrag ten opzichte van de kinderen. Seksueel getinte uitingen tegen kinderen of het isolement zoeken met een kind vallen onder gedrag waarop medewerkers elkaar kunnen aanspreken. Soms zal het niet mogelijk zijn om het gedrag met de betreffende collega te bespreken. Dan moet het tot de bedrijfscultuur horen om de mening of gevoelens over het gedrag van een collega vertrouwelijk aan de leidinggevende of een ander (vertrouwens)persoon in de organisatie te melden.

Een open aanspreekcultuur bereiken

De leidinggevende van een kindercentrum kan een open aanspreekcultuur bereiken door:

- De veiligheid en het welbevinden van de kinderen als enige drijfveren te benoemen voor het aanspreken van de collega of een derde persoon. Daarbij moet expliciet vermeld worden dat het niet gaat om 'klikken'. Duidelijk moet zijn dat de zorg voor de veiligheid van alle kinderen de eerste taak is van alle pedagogisch medewerkers.
- Het thema te verbreden. Het verzoek om elkaar aan te spreken op vermoedens van seksueel misbruik is een te smalle en beladen basis. Het is beter om het thema te verbreden naar meer vormen van grensoverschrijdend gedrag, zoals schreeuwen tegen de kinderen, gebrek aan zorg voor de kinderen of juist overbezorgdheid. Het moet wel duidelijk zijn dat ook seksueel overschrijdend gedrag hierbij hoort.
- Het recht op weerwoord te benadrukken. Een medewerker die wordt aangesproken op grensoverschrijdend gedrag moet altijd de gelegenheid krijgen om uitleg of een andere mening te geven over het betreffende voorval.
- Het recht om je te vergissen te benadrukken. Het kan gebeuren dat de uitgesproken zorg bij nader inzien onterecht was. Dit hoeft niet erg te zijn als het goed wordt uitgesproken, waarbij benadrukt wordt dat het gebeurde vanuit de zorg voor de veiligheid van de kinderen.
- Vertrouwelijkheid te garanderen. Meldingen over een collega aan de leidinggevende worden in eerste instantie vertrouwelijk behandeld. De medewerker die zijn zorg over een collega heeft geuit zal niet worden genoemd als hij dat niet wil. Pas als er sprake is van ernstige vermoedens waarmee de leidinggevende naar buiten moet treden, kan de vertrouwelijkheid niet meer worden gehandhaafd.
- Open communicatie over seksualiteit te bevorderen. Met elkaar praten over seksueel misbruik kan alleen als je ook in staat bent om over seksualiteit in het algemeen te praten en een goed inzicht hebt in normaal seksueel gedrag. De pedagogisch medewerkers en de locatiemanager moeten zich op hun gemak voelen met het onderwerp en voldoende kennis hebben over de gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen.

- Gelegenheid te geven om te oefenen in het geven van feedback. Bijvoorbeeld met een rollenspel over het aanspreken van elkaar op grensoverschrijdend gedrag. En door zelf het goede voorbeeld te geven.
- Ook het geven van positieve feedback aan elkaar te bevorderen en onderdeel te maken van de open aanspreekcultuur. De leidinggevende kan een pedagogisch medewerker vragen om gedrag van een collega te benoemen dat hij bewondert en graag zou willen overnemen. Bijvoorbeeld: humor, energie, weten als je grens is bereikt en 'ik-boodschappen' aan de kinderen geven.

Een open aanspreekcultuur vormt de basis voor alle andere maatregelen om seksueel misbruik te voorkomen en te signaleren. Een open aanspreekcultuur is overigens geen protocol dat altijd gevolgd moet worden. Bij een ernstig vermoeden van seksueel misbruik zal een leidinggevende vaak onmiddellijk moeten handelen, bijvoorbeeld door de medewerker tijdelijk op non-actief te stellen. In dat geval is er geen gelegenheid voor weerwoord.

Hulpmiddelen

Voor het creëren van een open aanspreekcultuur vinden leidinggevenden hulpmiddelen in het project In veilige handen op de website van de Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk. Het gezamenlijk volgen van een cursus over de seksuele ontwikkeling van kinderen door de leidinggevende en pedagogisch medewerkers is ook een mogelijkheid om een open aanspreekcultuur te bevorderen.

2.3.3 Omgangsnormen vastleggen

Sommige organisaties hebben een lijst opgesteld van onderlinge omgangsvormen en (on)toelaatbaar gedrag ten opzichte van kinderen en ouders. Dit is een min of meer officieel document, soms 'gedragscode' genoemd, dat door alle pedagogisch medewerkers onderschreven en ondertekend wordt. De titel van het document kan bijvoorbeeld zijn 'Wij zorgen voor een veilige omgeving voor de kinderen'. In het document staan zaken als: we slaan de kinderen niet, we schreeuwen niet tegen de kinderen en we zorgen dat we het goedmaken met de kinderen op wie we boos zijn geweest. De norm dat medewerkers elkaar mogen aanspreken op grensoverschrijdend gedrag ten opzichte van de kinderen, kan daarbij op schrift worden gesteld.

Beroepscode

Naast het document dat door de locatie of organisatie kan worden opgesteld, bestaan er ook beroepscode's. Een beroepscode bevat ethische en praktische normen en beginselen die horen bij de uitvoering van het beroep. Hierin staat bijvoorbeeld de regel dat pedagogisch medewerkers geen oppas mogen zijn in het huis van de ouders na werktijd.

Een voorbeeld is de beroepscode kinderopvang van de Abvakabo. Een ander voorbeeld vindt u op de website van de beroepsvereniging van pedagogen en onderwijsskundigen, www.nvo.nl

2.3.4 Zorgen voor vier ogen, vier oren en transparantie

Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid stelt in navolging van de commissie Gunning: 'Een situatie waarin een groep kinderen op kinderdagverblijven lang alleen kan zijn met één volwassene, is uit oogpunt van veiligheid niet acceptabel.' De kinderopvang moet dus voorkomen dat beroepskrachten zich met één of een aantal kinderen kunnen isoleren. Deze maatregel is vertaald als 'meer ogen op de groep', 'meer oren op de groep' en 'transparantie van de ruimtes'.

Er zijn verschillende manieren waarop een kindercentrum dit kan bereiken:

- Er is altijd meer dan één pedagogisch medewerker aanwezig op de groep.
- Pedagogisch medewerkers gaan altijd met z'n tweeën (of meer) op stap met de kinderen.
- Pedagogisch medewerkers lopen regelmatig elkaars groepsruimtes binnen zonder kloppen.
- De locatiemanager komt regelmatig binnen in de groepsruimtes.
- Er zijn doorzichtige afscheidingen tussen groepsruimtes en gangen.
- Er is een doorzichtige afscheiding tussen groepsruimtes en verschoonruimte.
- Er zijn altijd audiovisuele middelen, zoals een babyfoon, in de slaapkamer.
- Regelmatig staan de deuren van groepsruimtes open.
- Groepen worden samengevoegd als er maar één pedagogisch medewerker aanwezig is.
- Er is cameratoezicht op de tijden dat een pedagogisch medewerker alleen werkt.

Dilemma's

Sommige suggesties roepen dilemma's op, omdat ze consequenties kunnen hebben voor de pedagogische kwaliteit of leiden tot structureel hogere kosten. Het samenvoegen van groepen kan bijvoorbeeld leiden tot gevoelens van onveiligheid en onrust bij baby's en jonge kinderen, zeker als zij daarvoor naar een andere groepsruimte moeten. En het verwijderen van speelhoekjes waar kinderen geconcentreerd kunnen spelen bevordert het overzicht in de groepsruimte, maar kan negatieve gevolgen hebben voor de spelkwaliteit. Ook hebben veel kinderen behoefte om zich af en toe af te zonderen van de vele prikkels in de groep. Oudere kinderen op de buitenschoolse opvang hebben er bovendien behoefte aan om uit het zicht van de pedagogisch medewerker te kunnen spelen.

Hogere personeelskosten

Organisaties voor kinderopvang voeren het vier-ogen-principe vaak niet volledig uit vanwege de hogere personeelskosten die daaraan verbonden zijn. Als er de hele dag twee pedagogisch medewerkers per groep aanwezig moeten zijn (van 7.30 uur tot 18.30 uur) is er meer personeel nodig dan nu meestal het geval is. Tijdens pauzes en aan het begin en einde van de dag staan pedagogisch medewerkers vaak alleen op de groep. Ook kleine kindercentra of kindercentra die uit kwaliteitsoverwegingen graag met kleine groepjes werken (bijvoorbeeld maximaal zes peuters), worden op kosten gejaagd als ze twee pedagogisch medewerkers moeten inzetten.

Buitenschoolse opvang

In de buitenschoolse opvang zijn kinderen en pedagogisch medewerkers meestal niet gebonden aan één ruimte. Vaak verdelen de medewerkers zich over de verschillende ruimtes waar kinderen bezig zijn; ze zijn dan alleen met kinderen. Hieraan is weinig te veranderen zonder onaanvaardbare inbreuk te plegen op de vrijheid van kinderen om te spelen waar ze willen. De andere hierboven genoemde suggesties zijn daarom des te belangrijker voor de buitenschoolse opvang.

Alternatieven

Veel van de hierboven genoemde suggesties zijn alternatieven als er geen twee pedagogisch medewerkers tegelijk op de groep zijn: deuren open, bij elkaar binnenlopen, transparantie van de ruimtes, audiovisuele middelen inschakelen. Over het gebruik van een camera voor toezicht denken de meeste deskundigen negatief. Zij vinden het een inbreuk op de privacy van zowel de kinderen als de pedagogisch medewerkers. Bovendien moet er dan weer tijd en geld worden besteed aan het bekijken van de beelden - dat geld zou beter besteed zijn aan een tweede medewerker op de groep. Een tussenoplossing kan zijn om de webcam slechts in te schakelen op momenten dat pedagogisch

medewerkers alleen zijn. Soms vinden pedagogisch medewerkers een camera zelf prettig - daarmee kunnen ze, indien nodig, hun onschuld bewijzen.

Vier-ogen-principe nog niet verplicht

De overheid heeft kindercentra nog niet verplicht om het vier-ogen-principe in te voeren. Hierover wordt nog overlegd in het kader van het volgende convenant van de Brancheorganisatie Kinderopvang en de landelijke oudervereniging BOinK. Dit is vastgelegd in de kwaliteitsagenda kinderopvang (2012) van Minister Kamp. Algemene verplichtingen zoals de ratio (maximaal aantal kinderen per beroepskracht) en de maximale groepsgrootte staan al in het convenant van 2010. De beleidsregels voor de kwaliteit van kinderopvang vindt u op de website van de overheid, wetten.overheid.nl

2.3.5 Strikte werving en selectie

De ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Veiligheid en Justitie stellen in navolging van de commissie Gunning: 'De wervings- en selectieprocedures moeten strikter worden uitgevoerd' (beleidsbrief juli 2011). Striktere werving en selectie is vaak de eerste maatregel die kinderopvangorganisaties uitvoeren. De strikte selectie geldt niet alleen voor pedagogisch medewerkers maar ook voor locatiemanagers en andere medewerkers die met de kinderen in aanraking komen.

Strengere selectie van personeel

Methoden om personeel strikter te selecteren zijn:

- sollicitanten verplicht een Verklaring Omtrent het Gedrag laten overleggen;
- referenties van sollicitanten opvragen bij vorige werkgevers;
- informatie opvragen over mogelijke veroordelingen voor seksueel misbruik van kinderen;
- sociale media controleren (bijvoorbeeld Facebook);
- in personeelsadvertenties benadrukken dat de organisatie een kindveilige omgeving biedt.

Verklaring Omtrent het Gedrag

Uit een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) blijkt of iemands gedrag bezwaar oplevert voor het verkrijgen van een nieuwe baan. Een VOG staat ook wel bekend als 'bewijs van goed gedrag'. Voor sommige beroepen, zoals leerkracht, is een VOG verplicht. Ook voor gastouders die werken vanuit een gastouderbureau is een VOG verplicht, evenals voor hun huisgenoten die een substantieel deel van de opvangtijd aanwezig zijn.

Een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) krijgt iedereen die geen strafblad heeft. De vakbond CNV vindt een VOG eigenlijk onvoldoende voor een juiste screening, omdat daarop alleen informatie staat als iemand veroordeeld is. De bond pleit voor een BIG-registratie in de kinderopvang zoals in de gezondheidszorg, omdat in het BIG-register ook staat of een beroepskracht ooit berispt of geschorst is (BIG is de afkorting van 'beroepen in de individuele gezondheidszorg'). De overheid heeft nog niet gereageerd op dit voorstel.

De overheid heeft zich het afgelopen jaar ingespannen om de informatie die wordt gecontroleerd in verband met het afgeven van een VOG betrouwbaarder te maken. Delicten die relevant zijn, en alle delicten die in het buitenland zijn gepleegd, worden toegevoegd aan het dossier in Nederland (en vice versa). Ook wordt overwogen om een systeem van continue screening op te zetten. Daarmee wordt de informatie voor de VOG meteen geactualiseerd als daarvoor aanleiding bestaat. Werkgevers kunnen dan steeds over actuele informatie over sollicitanten beschikken.

Meer informatie over de VOG vindt u op de website van de overheid (www.Rijksoverheid.nl/onderwerpen/verklaring-omtrent-het-gedrag).

Referenties

Kinderopvangorganisaties wijzen erop dat er ook met een VOG twijfels kunnen rijzen over een medewerker. Het is lastig als deze medewerker elders solliciteert en er navraag over hem wordt gedaan: niemand geeft graag een negatieve referentie op basis van onbestemde vermoedens. Het zou goed zijn als de branchevereniging zoekt naar een oplossing voor dit probleem.

Eerdere veroordelingen

Werkgevers hebben het recht om tijdens de selectie van kandidaten informatie op te vragen over mogelijke veroordelingen voor seksueel misbruik van kinderen. Dit staat in EU-Richtlijn 2011/92/EU ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie. Deze richtlijn is te vinden op de website www.eur-lex.europa.eu en bevat regels voor de verbetering van preventie, vervolging van overtreders en bescherming van slachtoffers van seksueel misbruik. Ook staat in de richtlijn dat veroordeelde plegers tijdelijk of permanent een verbod kan worden opgelegd op het uitoefenen van beroepsactiviteiten waarbij zij rechtstreeks en geregeld in aanraking komen met kinderen.

Op 17 december 2011 stemde de Raad van Ministers van de EU lidstaten in met deze richtlijn. Daarmee is de EU-Richtlijn officieel in werking getreden. Europese lidstaten hebben tot 18 december 2013 om de richtlijn in nationale wetgeving vast te leggen.

Het Verdrag inzake de Bescherming van Kinderen tegen Seksuele Uitbuiting en Seksueel Misbruik, te vinden op www.wetten.nl, regelt een groot aantal onderwerpen op het terrein van nationale coördinatie en internationale samenwerking. Dit Verdrag werd in Nederland op 1 juli 2010 van kracht. Eind mei 2012 is het verdrag ook in 17 andere lidstaten van de Raad van Europa in werking getreden. In totaal hebben 43 van de 47 leden van de Raad van Europa ondertekend.

2.3.6 Zorgen voor deskundig en stabiel personeel

De ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Veiligheid en Justitie stellen in navolging van de commissie Gunning: 'Het opleidingsniveau van de medewerkers en de formatieopbouw van een kinderdagverblijf moeten borgen dat medewerkers in staat zijn het kind veiligheid te bieden.'

Seksuele ontwikkeling als onderdeel van de opleiding

Deskundig personeel verkleint de kans op het ontstaan en voortduren van seksueel misbruik. Deskundigheid heeft zowel te maken met kennis en vaardigheden als met de juiste houding. Voor het bevorderen van deskundigheid is nascholing belangrijk. Ook dienen de mbo-opleidingen voor pedagogisch medewerkers nadrukkelijker aandacht te besteden aan de gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen, het herkennen van signalen van mishandeling en seksueel misbruik, en de gewenste omgangsvormen met kinderen. Een voorbeeld van dit laatste onderwerp is het bespreken van de grens tussen warmte en intimiteit geven aan kinderen en professionele afstand bewaren. Om betere signalering te bereiken pleit de commissie Gunning ervoor om ook hoger geschoold personeel toe te voegen aan de formatie van een kindercentrum.

Stabiliteit van het personeelsbestand

Nog beter is het als het personeelsbestand niet alleen deskundig is maar ook stabiel. Als het personeel voortdurend wisselt of als er veel met uitzend- en invalkrachten wordt gewerkt, is er meer risico dat seksueel misbruik onopgemerkt blijft. Bovendien kunnen kinderen zich beter hechten aan vaste pedagogisch medewerkers en kennen vaste medewerkers de kinderen ook beter waardoor zij hen beter kunnen begeleiden in hun ontwikkeling.

Ondersteuning en supervisie van personeel

De ervaring in Australië leert dat kindermishandeling vaker voorkomt in organisaties waarbij geen sprake is van regelmatige en formele supervisie en waar niet periodiek wordt gekeken hoe personeelsleden functioneren.

2.3. 7. Opnemen in kwaliteitszorg

In onze maatschappij wordt al snel gekeken naar de inspectie om misstanden te signaleren. Maar veel effectiever is het als kindercentra zelf regelmatig hun kwaliteit controleren aan de hand van twee vragen: 'doen we de goede dingen?' en 'doen we de dingen goed?'. Het nemen van maatregelen tegen seksueel misbruik behoort tot de goede dingen. De organisatie kan in haar kwaliteitszorgsysteem opnemen dat jaarlijks wordt nagegaan of elke locatie de afgesproken maatregelen uitvoert en of daarmee de beoogde effecten bereikt worden.

Goede uitvoering

Daarnaast is het belangrijk om regelmatig na te gaan of de maatregelen goed worden uitgevoerd. Bijvoorbeeld door na te gaan:

- of alle medewerkers de gedragscode of meldingsprocedure kennen of kunnen vinden;
- hoeveel tijd en gelegenheid er is om elkaar aan te spreken op grensoverschrijdend gedrag;
- of de maatregelen leiden tot angst om warm en intiem met de kinderen om te gaan.

Een andere maatregel in het licht van kwaliteitszorg is om stevast in functioneringsgesprekken met werknemers aandacht te besteden aan mogelijk grensoverschrijdend gedrag van hem of van zijn collega's.

Leren van (fatale) voorvallen

Niet alleen in Nederland komen zaken van seksueel misbruik in de kinderopvang voor. In een Engels kinderdagverblijf in Plymouth heeft een medewerker in 2008-2009 kinderen seksueel misbruikt en foto's ervan verspreid. De zaak is uitgebreid onderzocht. In Engeland is onderzoek verplicht bij dit soort ernstige zaken. Lokale autoriteiten, die eveneens verantwoordelijk zijn voor jeugdzorg, voeren dit onderzoek uit. In het onderzoek wordt achterhaald wat er gebeurd is, waarom zich dat heeft kunnen voordoen en hoe dat in de toekomst voorkomen kan worden. Meer informatie leest u in de samenvatting van dit 'Serious Case Review' onderzoek op de website van Plymouth (www.plymouth.gov.uk).

Het Nederlands Jeugdinstituut onderzoekt samen met de Inspectie Jeugdzorg en de Associatie Jeugdzorg en Jeugdzorg Nederland naar mogelijkheden om ook met deze 'Serious Case Review' methode te werken. Meer informatie staat in het verslag van de expertmeeting van 12 maart 2012

over de kracht van leren van (fatale) voorvallen. Dit verslag is terug te vinden op de site www.samenwerkenvoordejeugd.nl.

2.3.8. Regels opstellen voor cameragebruik

Veel organisaties voor kinderopvang hebben het maken van foto's van de kinderen aan banden gelegd. Pedagogisch medewerkers mogen alleen foto's maken met de camera van het bedrijf, die ook op het bedrijf moet blijven. Foto's maken met een eigen camera of een mobieltje wordt niet meer toegestaan. Mobieltjes waarmee foto's kunnen worden gemaakt, mogen niet mee in de groepsruimtes.

2.3.9 Kinderen weerbaar maken

Kinderen kunnen leren om seksueel misbruik te herkennen en grenzen aan te geven. Ook zonder seksueel misbruik te willen plegen, overschrijden veel volwassenen onbewust de grenzen van kinderen en dwingen ze hen tot lichamelijk contact. Kinderen moeten weten dat ze 'nee' mogen zeggen tegen ongewenste aanrakingen. En dat zij dit niet geheim hoeven te houden, zelfs al werd hen dat verteld. Het weerbaar maken van kinderen tegen seksueel misbruik is een belangrijk onderdeel van seksuele opvoeding. Vertrouwde volwassenen - meestal de ouders, maar ook pedagogisch medewerkers en leerkrachten - kunnen kinderen al vanaf de peuterleeftijd leren dat zij 'nee' mogen zeggen tegen volwassenen die hen willen knuffelen terwijl zij dat niet willen, of tegen ongewenste aanrakingen van hun genitaliën. Er bestaan boekjes die volwassenen hiervoor kunnen gebruiken.

De ondergoedregel

Om ouders en beroepskrachten te helpen heeft De Raad van Europa de 'ondergoedregel' opgesteld. De ondergoedregel luidt: 'anderen mogen een kind niet aanraken op plekken die normaal gesproken met ondergoed zijn bedekt. En kinderen mogen anderen daar ook niet zomaar aanraken.' Dit is een eenvoudige richtlijn die ouders helpt om hun kinderen uit te leggen waar ze door anderen niet mogen worden aangeraakt, hoe ze kunnen reageren en waar ze hulp kunnen zoeken.

De ondergoedregel helpt ook om kinderen uit te leggen dat zij de baas over hun eigen lichaam zijn, dat er goede en slechte geheimen bestaan en dat er goede en slechte manieren van aanraken bestaan. Op de website van de Raad voor Europa vindt u meer informatie over de ondergoedregel (www.undergoedregel.nl) en een voorleesboek over de maatregel voor kinderen van 3 tot 7 jaar, Kiko en de Hand.

Kinderen als belangrijke informatiebron

Kinderen zijn een belangrijke informatiebron bij het voorkomen en signaleren van seksueel misbruik. Beroepskrachten en ouders kunnen de kinderen vragen naar wat zij meemaken in de kinderopvang en hen vragen wanneer ze zich niet veilig voelen. Aan kinderen in de buitenschoolse opvang kan ook gevraagd worden hoe ze seksueel misbruik (en ander grensoverschrijdend gedrag) willen voorkomen. Dit onderwerp kan in het kader van kinderparticipatie aan de orde komen. Daarvoor is het wel nodig dat de kinderen weten wat seksueel misbruik is.

Reageren op onthullingen van kinderen

De manier waarop volwassenen reageren op onthullingen van kinderen over mishandeling of misbruik is belangrijk voor de manier waarop zij herstellen van dit trauma en ook voor de melding daarna. Ouders en beroepskrachten kunnen de volgende dingen doen om het kind te ondersteunen: luisteren naar het kind;

- zelf rustig blijven;
- het kind volledige aandacht geven;
- het kind de tijd geven;
- het kind in zijn of haar eigen woorden over het misbruik laten vertellen (geen woorden in de mond leggen);
- zeggen dat het goed is dat ze vertellen over het misbruik en de moed van het kind onderkennen om over iets moeilijks te praten;
- accepteren dat het kind alleen datgene vertelt waarover hij kan praten;
- het kind vertellen welke acties jezelf gaat ondernemen (met wie ga je erover praten);
- geen beloftes doen die niet waargemaakt kunnen worden (dus niet zeggen: ik vertel dit aan niemand, maar wel: ik vertel niet aan de dader dat je dit aan mij vertelt hebt);
- benoemen dat ze niet zelf de dader zullen confronteren.

Meer informatie over het reageren op onthullingen van kinderen over misbruik zelf leest u in de Engelstalige publicatie 'Responding to children and young people's disclosures of abuse' van de National Child Protection Clearinghouse uit Australië (www.aifs.gov.au/nch/pubs/brief/pb2/pb2.pdf).

2.3.10 De rol van ouders versterken

Er zijn verschillende manieren om ouders te betrekken bij het voorkomen van seksueel misbruik, van voorlichting en discussiebijeenkomsten tot een meldstructuur:

- Ouders hebben met de kinderopvang een gedeelde verantwoordelijkheid voor het welzijn van hun kind. Dat betekent dat ouders zich op de hoogte moeten stellen van het pedagogisch beleid van het kinderdagverblijf. Het kinderdagverblijf kan ouders daarbij helpen, bijvoorbeeld door hen te informeren over hun beleid bij grensoverschrijdend gedrag.
- Ouders moeten weten naar wie ze toe kunnen met een 'niet-pluisgevoel' over een medewerker. Daarbij moeten ze weten dat ze welkom zijn om daarover te praten met de organisatie. Meestal zal dit de locatiemanager zijn. Het is verstandig om de ouders ook een vervolg aan te bieden als zij niet tevreden zijn met de behandeling van hun klacht. Het vervolg kan binnen de organisatie of door een externe deskundige geboden worden.
- Vragen en klachten van ouders moeten altijd serieus genomen worden, ook al worden ze niet altijd tactvol gebracht. Dit vraagt om goede communicatieve vaardigheden van het personeel.
- Ouderbijeenkomsten over de pedagogische bejegening bieden ook een goede gelegenheid voor uitwisseling over grensoverschrijdend gedrag. Tijdens ouderbijeenkomsten kunnen ouders daarover in discussie met de pedagogisch medewerkers van hun groep. Dat bevordert een open aanspreekcultuur. Ook kunnen ouders een informatiebron zijn over zaken in het kindercentrum die onveilig zijn voor hun kind.

2.3.11. Goed signaleren

Kinderen kunnen zeer uiteenlopende signalen geven van seksueel misbruik, die bovendien verschillen per leeftijd. De signalen zijn vaak niet specifiek en kunnen ook wijzen op andere problemen. Het signaleren van seksueel misbruik is dus niet gemakkelijk, en het moet aan artsen en psychologen worden overgelaten om de diagnose te stellen. De omgeving kan slechts vermoedens uiten.

Goed signaleren

De ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Veiligheid en Justitie zeggen in hun beleidsbrief: 'Signalen van seksueel misbruik moeten eerder worden opgemerkt'. Dit gaat om signalen van kinderen en van daders. Hoe kunnen beroepskrachten goed signaleren?

- Professionals dienen doordrongen te zijn van de mogelijkheid van seksueel misbruik. Alle medewerkers in de kinderopvang moeten ervan op de hoogte zijn dat in elke organisatie waarin met jonge kinderen wordt gewerkt, sprake kan zijn van seksueel misbruik. Als ze die mogelijkheid niet in overweging nemen, merken ze ook de signalen niet op.
- Kennis van de gezonde seksuele ontwikkeling van kinderen is essentieel om signalen van kinderen goed te kunnen interpreteren.
- Het is goed om expliciet aandacht te besteden aan een 'niet-pluisgevoel' van medewerkers of ouders: een gevoel dat er iets aan de hand is bij een kind of een medewerker zonder daar expliciete aanwijzingen voor te hebben. Ook zo'n gevoel moet ergens besproken kunnen worden; het is soms een voorstadium van signaleren.

Signalen van jonge kinderen

Baby's, peuters en kleuters kunnen bij seksueel misbruik niet of nauwelijks verwoorden wat er is gebeurd. Bovendien is het moeilijk dan wel onmogelijk om woorden te geven aan een gebeurtenis die zij niet kunnen begrijpen. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat seksuele kennis die normaal gesproken niet bij de leeftijd past, een betrouwbaar signaal is voor seksueel misbruik van jonge kinderen (Brilleslijper 2010).

Signalen van kinderen vanaf 6 jaar

Kinderen vanaf 6 jaar zijn verbaal wellicht in staat om over het misbruik te praten, maar durven dat meestal niet, zelfs niet met hun ouders. Veel slachtoffers schamen zich over wat hen is overkomen en voelen zich medeplichtig. Een manier om signalen eerder op te merken is om alle kinderen te stimuleren om te praten over de niet-leuke dingen die zij in de groep meemaken. Ook kunnen kinderen leren dat er nare geheimen zijn waar ze altijd met hun ouders of anderen over mogen praten.

Lijsten voor signalering

Er bestaan verschillende signalenlijsten die pedagogisch medewerkers kunnen hanteren, bijvoorbeeld signalen van kindermishandeling 0-4 en signalen van kindermishandeling van 4-12. In de handleiding bij de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling van de Branchevereniging Kinderopvang staat een signalenlijst per leeftijdsfase (bijlages 1 en 2). Dit zijn signalen van zowel misbruik in de directe omgeving van het kind als in organisaties.

Waarschuwing

Een waarschuwing is hier op zijn plaats: als een kind signalen vertoont uit een van deze lijsten betekent dat niet automatisch dat er sprake is van seksueel misbruik. Er kan ook iets anders aan de hand zijn. Gebruik van de methodiek van het 'Vlaggensysteem' kan beroepskrachten helpen om te weten te komen of seksuele uitingen van kinderen alarmerend zijn of niet. Meer informatie over het Vlaggensysteem vindt u op de website van kennisinstituut MOVISIE.

Signalen van ouders

Ouders kunnen en durven een vermoeden van seksueel misbruik vaak niet tot hun bewustzijn toe te laten. Deskundigen vinden het opvallend dat ouders achteraf, na het ontdekken van pogingen tot seksueel misbruik, vaak wel zeggen dat zij altijd al een vreemd gevoel hadden bij de betreffende medewerker. Ze hadden er alleen geen woorden voor. Ze vonden de pleger bijvoorbeeld een 'engerd', maar omdat iedereen hem zo aardig en lief met de kinderen vond schoven ze dat gevoel terzijde.

Doorvragen bij ouders

Voor medewerkers van kindercentra betekent dit dat zij moeten doorvragen bij ouders die een vaag gevoel van onraad uiten. Doorvragen betekent dat de ouders rustig en in vertrouwen mogen uitleggen wat zij denken en voelen, zonder dat zij een beschuldiging hoeven te uiten en zonder dat er meteen seksueel misbruik aan gekoppeld hoeft te worden. Serieus omgaan met dergelijke gevoelens betekent bijvoorbeeld tegen de ouders zeggen dat er extra opgelet zal worden en er later op teruggekomen wordt.

Signalen van plegers

Signalen die erop duiden dat een beroepskracht seksueel misbruik pleegt zijn:

- Sterke afhankelijkheid van een kind ten opzichte van de beroepskracht.
- Het kind is gespannen of afwerend bij de beroepskracht.
- De beroepskracht creëert vaak situaties waarin hij alleen kan zijn met een kind.
- De beroepskracht concurreert extreem om de aandacht van één kind.
- Veelvuldige seksueel getinte uitingen van de beroepskracht.
- Gespannen sfeer in het kindercentrum.

Deze signalen staan in de handleiding bij de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling van de Branchevereniging Kinderopvang.

2.3.12 Melden

Bij signaleren hoort melden. Beroepskrachten van kinderopvangorganisaties moeten weten bij wie zij terecht kunnen met vermoedens van seksueel misbruik. Ook ouders moeten weten waar ze terecht kunnen. De organisatie heeft de taak om voorwaarden te scheppen in de management- en communicatiestructuur die kunnen leiden tot snelle actie.

Melden bij de manager of een vertrouwenspersoon?

De commissie Gunning beveelt aan dat elke organisatie een speciale persoon aanwijst voor het melden van seksueel grensoverschrijdend gedrag van collega's. Wie dit moet zijn en hoe deze persoon wordt genoemd, daarover verschillen de meningen in de praktijk. Sommigen vinden dat deze taak bij de manager hoort. Melden bij een aparte vertrouwenspersoon is volgens hen een omweg die leidt tot tijdverlies. Anderen vinden het juist wel nodig om een aparte functionaris aan te wijzen. Zij wijzen erop dat een leidinggevende wellicht niet alles te horen krijgt van medewerkers of dat een leidinggevende, vanwege het organisatiebelang, mogelijk te lang wacht met extern melden.

Aandachtsfunctionaris kindermishandeling

Als er voor een aparte functionaris wordt gekozen, dan is de 'aandachtsfunctionaris kindermishandeling' wellicht de aangewezen persoon. Deze functionaris is belast met meldingen van vermoedens van kindermishandeling in de omgeving van het kind (bijvoorbeeld huiselijk geweld). Steeds meer kinderopvangorganisaties hebben een vaste aandachtsfunctionaris, die geschoold is in het herkennen van en reageren op signalen van misbruik. Meer informatie over de aandachtsfunctionaris vindt u op de website van de Landelijke Vakgroep Aandachtsfunctionarissen Kindermishandeling (www.lvak.nl).

Goede meldstructuur

Voor een goede meldstructuur moet een organisatie zes zaken regelen:

- Er moet een handelingsprotocol zijn voor beroepskrachten als zij vermoeden dat een collega seksueel misbruik pleegt. U vindt een voorbeeld in bijlage 17 van het Protocol bij vermoeden van kindermishandeling op de website van Advokabo FNV.
- Er moet een handelingsprotocol zijn voor ouders als zij vermoeden dat een beroepskracht hun kind seksueel misbruikt.
- Er moet een handelingsprotocol zijn voor de informatie-uitwisseling met externe instanties, waarin de omgang met de privacy en toestemming van ouders geregeld is.
- Medewerkers moeten schriftelijke en mondelinge uitleg krijgen: bij wie kunnen zij hun vermoeden melden en wat gebeurt er met hun melding?
- Ouders moeten schriftelijke en mondelinge uitleg krijgen: bij wie kunnen ze een vermoeden melden en wat gebeurt er met hun melding?
- Er moet een overzicht klaarliggen met contactadressen van instanties waarmee snel overleg kan plaatsvinden, zoals de politie, GGD, Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en inspectie kinderopvang.
U kunt hiervoor bijvoorbeeld de sociale kaart gebruiken van de Branchevereniging Kinderopvang. Sommige regio's hebben een digitaal handelingsprotocol waarin de lokale sociale kaart al is opgenomen. Meer informatie vindt u op de site www.handelingsprotocol.nl van de overheid.

Meldcode

Voor de preventie en signalering van seksueel misbruik in de kinderopvang bestaat een meldcode. In hoofdstuk 3 van de meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld voor de kinderopvang van de

Branchevereniging Kinderopvang is een meldprocedure vastgelegd. Het gebruik van de meldcode in de kinderopvang zal verplicht worden zodra dat wettelijk is ingevoerd. Meer informatie over de wet verplichte meldcode vindt u op de website van de overheid.

2.3.13 Handelwijze na een melding van seksueel misbruik

Snelle informatie voor medewerkers en ouders

Na een melding van seksueel misbruik - in de eigen of een andere organisatie - is het altijd nodig om de ouders snel te informeren. Dat kan per brief of tijdens een ouderavond. Ook de medewerkers moeten snel weten wat er is gebeurd en wat zij tegen de ouders moeten zeggen. Zowel ouders als medewerkers hebben vervolgens gelegenheid nodig om hun emoties te uiten, stoom af te blazen en vragen te stellen.

Extra aandacht voor medewerkers

Als het misbruik heeft plaatsgevonden in het eigen kindercentrum, of een ander centrum van dezelfde organisatie, dan is er extra aandacht nodig voor de emoties van de medewerkers. Pedagogisch medewerkers zullen waarschijnlijk heftige gevoelens hebben na de ontdekking dat een collega een kind heeft misbruikt. Ze zullen kampen met schuldgevoel (ik heb het niet gezien), schaamte tegenover de ouders, woede (mijn collega heeft mij bedrogen) en misschien ook nachtmerries. Bovendien komt de organisatie waar zij werken negatief in het nieuws. Begeleiding door een deskundige - te vergelijken met slachtofferhulp of 'debriefing' - is aan te raden. De GGD is hiervoor meestal de eerste ingang.

Protocol

De buitenwereld heeft behoefte aan informatie: de pers, de wijk, collega-organisaties. Een protocol met aandachtspunten voor deze 'nazorg' moet van tevoren worden opgesteld, want na een incident is er geen tijd om dat allemaal te bedenken. In handboeken voor managers staan hiervoor adviezen onder de kop 'crisismanagement'.

Hoofdstuk 3: Plan van aanpak

Het invoeren van nieuwe maatregelen vraagt om een stappenplan. Daarbij is het belangrijk dat de nieuwe maatregelen onderdeel worden van de dagelijkse praktijk. Hier vindt u de belangrijkste ingrediënten om dat te bewerkstelligen. Ook in de handleiding van de meldcode kinderopvang van de Brancheorganisatie Kinderopvang is een stappenplan opgenomen voor de invoering van de meldcode.

3.1 Top-down

Ouders willen gerust zijn dat 'hun' kinderdagverblijf er alles aan doet om een zaak zoals in Amsterdam te voorkomen. De urgentie van het voorkomen en signaleren van seksueel misbruik in de kinderopvang is hoog. Een daarbij passende aanpak is om in snel tempo en 'top-down' de juiste maatregelen door te voeren in de organisatie. Zoals: een brief sturen naar alle medewerkers waarin staat wat er van hen wordt verwacht ter voorkoming van seksueel misbruik. Of een cursus 'signaleren van seksueel misbruik' verplichtstellen voor alle pedagogisch medewerkers en locatiemanagers. Of in het protocol voor het aannemen van nieuw personeel toevoegingen opnemen als 'navragen referenties' en 'opvragen VOG'.

3.2 Bottom-up

Niet alle maatregelen kunnen snel en top-down worden ingevoerd. Het creëren van een open aanspreekcultuur en het leren communiceren over seksueel gedrag gebeurt niet van de ene op de andere dag. Dat vraagt om maatwerk en het creëren van draagvlak bij het team. Er is aandacht en ruimte nodig voor de inbreng van pedagogisch medewerkers en ouders. De manager moet stilstaan bij motiverende factoren: sluiten de maatregelen aan bij de manier van werken, is het helder wat van medewerkers verwacht wordt, zien zij het ook als hun taak? Welke steun hebben ze nodig en hoe kan onze organisatie die bieden? Is er een collega die hierin een voorbeeldfunctie kan vervullen?

3.3 Effectiviteit

De maatregelen moeten niet alleen snel genomen worden maar ook het gewenste effect hebben. Dat betekent dat de manager moet bepalen hoe hij de goede uitvoering van de maatregelen zal volgen en meten (monitoring). In het eerste jaar gebeurt dit wellicht apart, maar daarna is het aan te raden om de monitoring op te nemen in de gebruikelijke cyclus van kwaliteitszorg van de organisatie. Als bijvoorbeeld alle medewerkers jaarlijks een vragenlijst invullen over het hanteren van protocollen, dan worden de vragen over het protocol over seksueel misbruik hierin opgenomen. Vaak is de monitor ook bruikbaar om de maatregelen weer onder de aandacht te brengen van de medewerkers. Soms zullen de resultaten ertoe leiden dat er verbeteringen doorgevoerd moeten worden. Vooraf stilstaan bij het gebruik van de monitor zorgt ervoor dat de maatregelen ook op de juiste manier worden doorgevoerd.

Als de maatregelen goed bevallen en het beoogde effect hebben, dan moeten ze een vast onderdeel worden van de dagelijkse routine van de pedagogisch medewerkers, managers, ouders en personeelszaken. Dat betekent dat de manager voorwaarden schept zoals: posters ophangen als reminder, nieuwe medewerkers een cursus signaleren laten volgen, de open aanspreekcultuur af en toe 'testen' of agenderen tijdens de teamvergadering of in de oudercommissie.

3.4 Hulpmiddel bij het maken van een plan van aanpak

Voor een snelle, effectieve en blijvende invoering van de juiste maatregelen moet de manager in het begin de tijd nemen om een plan van aanpak te maken. Uit literatuur is bekend welke strategie daarvoor het beste gebruikt kan worden. Deze theorie is verwerkt in de implementatiewijzer van het Nederlands Jeugdinstituut. Daarmee doorloopt u in twintig vragen alle stappen van het implementatieproces, en krijgt u tips voor de uitvoering.

Het invoeren van deze veranderingen in organisaties bestaat uit zes stappen:

- Vraag bepalen: de precieze vraag formuleren, en op wie hij gericht is.
- Analyseren: de huidige en de gewenste situatie analyseren.
- Inrichten: een plan van aanpak maken, sturing geven, draagvlak creëren, de juiste personen inschakelen.
- Uitvoeren: het plan in gang zetten door te organiseren, leren en integreren.
- Monitoren: de verandering volgen door te meten, een benchmark (ijkpunt) te bepalen en te evalueren.
- Waarborgen: de verandering blijvend laten werken door bij te sturen, te verankeren en te vernieuwen.

Voor meer informatie over en gratis gebruik van de implementatiewijzer zie: www.nji.nl/implementatie

4. Verder lezen over seksueel misbruik

Er zijn de afgelopen jaren vele publicaties verschenen over de (preventie van) seksueel misbruik bij kinderen. De voor dit dossier relevante publicaties presenteren wij hieronder. We hebben een onderscheid gemaakt naar: bronnen specifiek voor de kinderopvang, bronnen voor beroepskrachten, bronnen voor kinderen en tot slot relevante websites met informatie.

4.1 Belangrijke documenten over kinderopvang

Naar aanleiding van de Amsterdamse zedenzaak is een rapport verschenen van de onafhankelijke Commissie Gunning (april 2011). Daarop kwam een reactie van de ministers van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Veiligheid en Justitie: beleidsbrief 11 juli 2011. In de beleidsbrief staan verschillende maatregelen om seksueel misbruik te voorkomen. Sommige daarvan zijn daarna door de overheid gefaciliteerd, zoals het aanvragen van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG).

Meer informatie over de VOG vindt u op de website van de overheid.

De brancheorganisatie kinderopvang en de Landelijke vereniging van ouders in de Kinderopvang (BOinK) hebben nieuwe voorstellen gedaan voor beleidsregels om de kwaliteit van kinderopvang te bewaken. Naar verwachting wordt het convenant hierover op 1 april 2012 gesloten. Dan wordt duidelijk of er landelijk een afspraak wordt gemaakt over de verplichte invulling van het vierogenprincipe en of dat ook geïnspecteerd wordt (in dat geval zal de regel pas in 2013 tot inspectie leiden).

Meer informatie over de beleidsregels kwaliteit kinderopvang vindt u op de website van de overheid.

De brancheorganisatie kinderopvang heeft in januari 2012 de meldcode kinderopvang uitgebracht, waarin het signaleren van seksueel misbruik door medewerkers een prominente plaats heeft gekregen. De meldcode is aan alle leden van de brancheorganisatie toegestuurd.

Er bestaat ook een Basismodel meldcode. Daarin staat een stappenplan voor alle beroepskrachten in de jeugdsector voor het signaleren en melden van kindermishandeling en seksueel misbruik in de (huiselijke) omgeving van het kind.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft in 2012 een kenniskring georganiseerd over seksueel misbruik in de kinderopvang. De kenniskring bestond uit beroepskrachten, opleiders, deskundigen en beleidsmakers uit de kinderopvang, en onderzoekers en deskundigen op het gebied van seksuele opvoeding, kindermishandeling en seksueel misbruik.

Meer informatie vindt u in het verslag van de bijeenkomst van de kenniskring (november 2011), te downloaden op www.nji.nl/kinderopvang.

4.2 Literatuur voor beroepskrachten

'Beleid bestuur management & pedagogiek in de kinderopvang' (vaktijdschrift BBMP), oktober/novembernummer 2011:

In dit themanummer staan verschillende artikelen naar aanleiding van de zedenzaak in Amsterdam. Er wordt aandacht besteed aan de 'risicogestuurde' controle door de inspectie kinderopvang en het antwoord van gemeenten daarop. Ook reflecteert Aad de Booi over de Amsterdamse zedenzaak.

Brilleslijper-Kater, S.N. (2005), 'Beyond words: between-groups differences in the ways sexually abused and non abused preschool children reveal sexual knowledge'(Enschede, Febodruk):

Een proefschrift waarin de diagnostiek van seksueel misbruik bij jonge kinderen centraal staat. In verschillende onderzoeken is nagegaan of er verschil bestaat in seksuele kennis en emoties bij het praten over zaken die met seksualiteit te maken kunnen hebben tussen kinderen die wel en niet seksueel misbruikt zijn. Dat blijkt het geval te zijn. Er is een Nederlandse samenvatting beschikbaar: **Tussen de regels door, wat weten wel en niet misbruikte kinderen van 3 tot en met 6 jaar over seksualiteit? (2010).**

Fragoso, M. (2010), 'Tijger Tijger' (Amsterdam, De Bezige Bij):

Waargebeurd verhaal waarin de Amerikaanse auteur vertelt over haar vijftien jaar durende relatie met een pedofiel die pas eindigt als hij zelfmoord pleegt. Schetst een beeld van de ervaringen van mensen die seksueel misbruikt zijn.

Jansen G.J. (2011), 'Ethische dilemma's in de kinderopvang' (Utrecht, vakbond CNV):

In dit boek komen zaken aan de orde die pedagogisch medewerkers moeilijk vinden om met elkaar te bespreken. Bijvoorbeeld kritiek op iemands werkwijze, vermoeden van seksueel misbruik, niet alles zeggen tegen ouders. Dit boek kan in het team behandeld worden.

'Kinderopvang' (vaktijdschrift), januarinummer 2011:

Dit themanummer is gewijd aan mannen als pedagogisch medewerker. Aan het woord komen mannelijke pedagogisch medewerkers en verschillende deskundigen. Zij geven hun visie op het belang van mannen in de kinderopvang.

Kooijman, K. (2011), 'Niets doen is geen optie! Verder met de aanpak van kindermishandeling' (Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut):

Het boek geeft informatie over de pijlers van een sluitende aanpak tegen kindermishandeling in de omgeving van het kind. Aan de orde komen: de instrumenten en interventies die gebruikt kunnen worden, scholing van beroepskrachten, de vormgeving van regionale samenwerking en de stappen die nodig zijn om een structurele aanpak te waarborgen.

Ree, van F. (2001), 'Pedofilie, een controversiële kwestie' (Lisse, Swets & Zeitlinger):

Frank van Ree beschrijft als behandelaar zijn kennis over pedofilie. Hij geeft de verschillende vormen van pedofilie weer en bespreekt deze categorieën. Het is een duidelijk boek voor een introductie over dit onderwerp.

Reijntjens, J. (2011), 'Angst is een slechte raadgever. De zedenzaak en de pedagogiek van de seksualiteit' (in: 'Beleid bestuur management & pedagogiek in de kinderopvang', nr.1, p.20-23):

Artikel in een vaktijdschrift voor managers in de kinderopvang. Er wordt gesproken met Channah Zwiep over de ontwikkeling van kinderen op seksueel gebied. Hierbij wordt de koppeling gemaakt met de zedenzaak in Amsterdam. Aan de orde komt het beleid ten aanzien van het bespreken van al dan niet grensoverschrijdend gedrag met collega's en met ouders.

Schepers, W. (2011), 'Een reflectie op de Amsterdamse Zedenzaak. Feiten, leermomenten en discussies' (in: 'Beleid bestuur management & pedagogiek in de kinderopvang', nr.1, p.9-11):

Het artikel is gericht op managers in de kinderopvang en zet aan het denken over de zedenzaak in Amsterdam. De lezer leert kritisch te kijken naar de eigen organisatie.

Zwiep, C. (2005), 'Kinderen en seksualiteit. Pedagogische begeleiding in de kinderopvang' (Amsterdam, SWP):

In dit boek staat centraal: hoe kunnen beroepskrachten omgaan met seksueel gedrag en vragen van kinderen van 0 tot 12 jaar? Als pedagogisch medewerkers zich bewust zijn van seksueel gedrag kunnen ze kinderen positiever begeleiden. Op basis van dit boek kunnen pedagogisch medewerkers een visie ontwikkelen op het omgaan met seksueel gedrag, en hoe ze daarover kunnen praten met ouders.

Zwiep, C. (2011), 'Wat is seks? Vragen van kinderen over lichamelijke en seksualiteit' (Amsterdam, SWP):

In dit boek staan vragen van kinderen over lichamelijke en seksualiteit centraal. Bij elke vraag passen verschillende antwoorden. Opvoeders kiezen dus zelf wat en op welk moment het beste past bij het kind.

4.3 Literatuur voor kinderen

Delfos, M. (2007), 'Blijf van me af!' (Amsterdam, SWP):

Een therapeutisch voorleesverhaal voor kinderen van 6 tot 12 jaar. Het boekje is bedoeld voor kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik. Het vormt een hulpmiddel bij het uitleggen en bespreekbaar maken van het probleem. Er bestaat een versie voor jongens en een voor meisjes.

Delfos, M. (2011), 'Dat nare gevoel. Over seksueel misbruik en wat je ertegen kunt doen' (Amsterdam, SWP):

Dit boek bevat informatie over seksueel misbruik voor kinderen in de bovenbouw van de basisschool en op de middelbare school. Martine Delfos beschrijft hoe kinderen en jongeren terecht kunnen komen in een complex web van machtsmisbruik, schaamte en onlustgevoelens. Ze vertelt wat je eraan kunt doen en hoe je het kunt stoppen. Het boek kan ook als voorlichtingsmateriaal gebruikt worden op school. Het boek vormt een belangrijke bron van inzicht in de gevoelens van kinderen en jongeren die misbruikt zijn.

Meijer, M. en I. Bicanic: 'Dat is fijn' (2008), 'In je blootje' (2010) en 'Nee zeggen mag' (2010) (Amsterdam, SWP):

Drie boekjes in de reeks 'weerbaarheid voor jonge kinderen'. Deze serie geeft professionele opvoeders adviezen om met jonge kinderen over gewenst en ongewenst lichamelijk contact te praten. 'In je blootje' introduceert de kleuter Luuk en peuter Roos die samen praten over bloot en je lichaam. In 'Dat is fijn' geven zij aan welke aanrakingen ze wel en niet fijn vinden en in 'Nee zeggen mag' zeggen Luuk en Roos nee tegen lichamelijke contacten die ze niet prettig vinden.

4.4 Relevante websites

Landelijke Vakgroep Aandachtsfunctionarissen Kindermishandeling:
www.lvak.nl

Materialen en instrumenten om seksueel misbruik in de organisatie te voorkomen:
www.inveiligehanden.nl (website van de Vereniging Nederlandse Organisaties voor Vrijwilligerswerk)

Over seksuele opvoeding:
Ouders Online en de website van de Rutgers Nissogroep.

Overzicht van cursussen voor het begeleiden van seksualiteit bij kinderen:
www.stichtingbkk.nl (Bureau Kwaliteit Kinderopvang)

Project Preventie Seksuele Intimidatie:
www.ppsi.nl

Protocollen voor melden van misbruik:
www.handelingsprotocol.nl (website van de overheid)

Geraadpleegde bronnen

- Bakker, F., H. de Graaf, S. de Haas, H. Kedde, H. Kruijer en C. Wijsen, C. (2009), Seksuele gezondheid in Nederland 2009 . Utrecht, Rutgers Nisso Groep.
- Child Wise (2008) Choose with care: 12 Steps to Building Child Safe Organisations. South Melbourne: Child Wise.
- Finkelhor, D., Williams, L.M. & C. Burns. (1988). Nursery Crimes: Sexual Abuse in Day Care. Newbury Park, Sage.
- Kelley, S.J. (1994). Abuse of Children in Day Care Centers: Characteristics and consequences. Child Abuse Review, Vol.3., pp.15-25.
- Korfage, I. en W. de Hoop (2006), 'De ontkenning voorbij; Diagnostiek en behandeling van een vrouwelijke seksueel delinquent', in: 'Tijdschrift voor Seksuologie', 30, p.138-143.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2011), Kinderpornografie. Eerste rapportage van de nationaal rapporteur . Den Haag, Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel.
- Ree, F. van (2001), 'Pedofilie, een controversiële kwestie'. Lisse, Swets & Zeitlinger.
- Schumacher, R.B. & Carlson, R.C. (1999). Variables and risk factors associated with child abuse in daycare settings. Child Abuse & Neglect, Vol. 23, No. 9, pp. 891–898.
- Wolzak, A. en I. ten Berge (2005), 'Kindermishandeling. De aanpak in Nederland'.
- Utrecht/Amsterdam, NIZW Jeugd/SWP.
- IJzendoorn, M. H. van, P. Prinzie, E.M. Euser, M.G. Groeneveld, S.N. Brilleslijper-Kater, A.M.T. van Noort-van der Linden, M.J. Bakermans-Kranenburg, F. Juffer, J. Mesman, M. Klein Velderman en M. San Martin Beuk (2007), Kindermishandeling in Nederland Anno 2005: De nationale Prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005). Leiden/Den Haag, Universiteit Leiden/Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroeioproblemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.